

“Greta Garbo no em va perdonar mai”

L'escriptor i dramaturg George Tabori (Budapest, Hongria, 1914) parla de la seva vida fascinant, de la seva trobada amb Bertold Brecht a Hollywood i de la celebració del seu norantè aniversari.

Senyor Tabori, en principi la seva nova obra, *Die Hinrichtung* (*L'execució*) s'havia de presentar al Berliner Ensemble (BE) de la capital alemanya a l'abril. Per què no s'hi va estrenar?

— En primer lloc, l'estrena es va ajornar perquè, malauradament, el protagonista, Manfred Karge, es va posar malalt i es va haver d'estar dues setmanes al llit. I jo després també em vaig refredar.

— El va alegrar que el director del BE, Claus Peymann, organitzés la celebració del seu norantè aniversari?

— La veritat és que hi ha moments de la vida que tenen menys a veure amb mi que amb els meus pares. Al cap i a la fi són ells qui em van fer. Jo estava molt al marge de tot aquest assumpte.

— És cert que de vegades la relació entre vostè i Claus Peymann és difícil?

— Fa poc es va enfadar molt perquè li vaig dir que trobava a faltar Viena, que trobava a faltar els nostres temps, quan en Peymann tenia tres o quatre obres alhora que es representaven sota els sostres del Burgtheater i en les quals es deixava la pell. Va a Viena a cada moment. Quan li dic aquestes coses, de seguida les interpreta malament. D'altra banda, aquests últims anys dic tot el que penso, i ja no vull pensar si algú s'enfadarà o no pel que dic. Conec en Peymann des que el 1969 es va representar a Berlín la me-

va obra *Els caníbals*. Aleshores, el director del Schillertheater, Boreslaw Barlog, va enviar un xòfer perquè em passés a recollir a l'aeroport i em van allotjar en una habitació molt bonica i senzilla. Quan esmorzava cada matí veia un jove a la taula del costat que no parava de renegar. Llavors era ben ros i fins i tot duia un bigoti ros. Encara no el coneixia. Era Claus Peymann.

— Vostè va aterrar al teatre força tard. Quina importància va tenir la seva trobada amb Bertold Brecht?

— El vaig veure només tres vegades. Les dues primeres van ser a Hollywood, on hi vaig viatjar el 1947 per treballar tres mesos com a guionista —tot i que el cinema no m'agradava gaire—, i al final em vaig quedar vint anys a Amèrica. Vaig conèixer Brecht quan un amic meu, el director Joseph Losey, va dirigir l'obra *Galileo Galilei*, que va ser tota una bogeria. Després de l'estrena, Losey va oferir una festa per a trenta persones, totes assegudes a terra, com era moda. Brecht fumava un cigar que feia molta pudor. Quan Losey ens va presentar, ell només va assentir. La Weigel [Helene Weigel, l'esposa de Brecht], en canvi, era molt simpàtica, però al final només em vaig preocupar de la seva filla Barbara, que aleshores tenia setze anys i era increïblement descarada. Va dir cridant “Què hi fa vostè, aquí? Si és hongarès!

**“Brecht deia ‘faci que sigui simple, simple, simple, simple, simple, simple, simple, simple’.
Cinc vegades simple. Vaig oferir-me a traduir un discurs, i l’endemà ja era traductor”**

No se li ha perdut res, aquí?”, i em va estar insultant durant quinze minuts. Era molt bonica i jo vaig pensar “ara et seduiré!”. Dissortadament no em va anar gaire bé.

—Brecht no li queia gaire bé?

—Al contrari. No li agradava Amèrica, i a mi tampoc. Una vegada me'l vaig trobar a casa de Charles Laughton, a Hollywood, i després a Nova York. Jo era allà i vaig sentir que tots dos discutien sobre la traducció d'un fragment. Brecht no-

“Hitchcock era una persona molt amable, però també molt tossuda. No li gradava gaire treballar amb idees d'altres, no en volia saber res”

més deia “faci que sigui simple, simple, simple, simple, simple”. Cinc vegades simple. Llavors vaig oferir-me a ajudar i l’endemà ja havia traduït un discurs d’*El cercle de guix caucasià* i un poema. A partir d’aquell moment era traductor.

— La persona més famosa que coneixia a Hollywood era Greta Garbo.

— El dia que la vaig conèixer li vaig fer molta pena. És que m’havien tret gairebé totes les dents, la qual cosa els encantava, als dentistes de Hollywood. Llavors sempre ens vàiem a casa de Salka Viertel, on Greta Garbo anava sovint a menjar: volia el menjar de la cuinera polonesa que treballava per a Salka Viertel. El dia del meu 34è aniversari volia sortir amb mi. L’havia de passar a buscar. Per primera vegada la vaig veure vestida com a les seves pel·lícules, amb un fantàstic vestit de nit. Em va convidar a un restaurant francès i, quan havíem de sortir del cotxe, llavors vaig veure de sobte que el seu vestit estava tot cobert de pèls de gos, d’un gos que tenia quan vivia a Hollywood. Pensava que em desmaiaria de la vergonya. Però ella es va adonar de l’incident, es va girar immediatament i tots els pèls van sortir volant. I res, vam anar al restaurant. Va ser meravellós.

— Estava enamorat de Garbo?

— L’adorava. Era la millor actriu. Una vegada érem a la seva casa de Hollywood, on tenia originals de grans pintors, entre altres de Salvador Dalí. De sobte vaig veure un quadre de Goya recolzat de cara a la paret. No el volia veure perquè el trobava depriment. Unes quantes setmanes després vaig haver d’anar a l’aeroport perquè la meva primera dona, amb la qual m’havia casat a Jerusalem, venia d’Israel a Nova York. La Garbo i la meva mare em van acompanyar a l’aeroport de Los Angeles. Quan anava a la zona d’embareament, la Garbo va dir, de sobte, “*Don’t go!*”. La meva mare va fer un gest de desconcert. Jo també em vaig sorprendre. Vaig dir-li: “Perdona, hi he d’anar. Tinc el bitllet. D’aquí a dues setmanes ja tornaré a ser aquí.” Va tornar a dir “*Don’t go!*”. Llavors vaig marxar. No m’ho va perdonar mai.

— La va tornar a veure?

— Sí, uns quants mesos després, a Nova York, al carrer. Llavors vaig anar a

veure-la al seu pis, molt bonic, del carrer 54. M’asseia al seu costat i volia besar-la, però ella m’apartava. Mai no em va perdonar que hagués marxat...

— I el matrimoni amb la seva primera dona es va trencar als Estats Units?

— Vam estar casats durant molt de temps. Ella era originària d’Alemanya i treballava en un *kibbutz* des que tenia tretze anys. Es deia Hannah Freund. El 1942, amb divuit anys, era secretària de l’oficina de la BBC a Jerusalem, instal·lada en un convent. Vaig treballar-hi tot un any. Érem trenta persones i un comandant britànic n’era el cap. Abans havia treballat com a corresponçal a Istanbul...

— Sí, i sembla que fins i tot com a agent secret...

— No, això no. Però era una situació complicada. Ni jo mateix gairebé no sabia el que estava fent. De totes maneres, els anglesos em van dir un dia que ja no necessitaven la meua presència a Istanbul. Llavors vaig escriure una carta de suïcidi en la qual deia que ja no ho podia aguantar i que havia decidit deixar ies meves coses a la riba del Bòsfor, perquè es pensessin que m’havia llençat a l’aigua. Amb el meu passaport anglès, expedit a nom de George Turner, vaig agafar el tren en direcció al sud. Les instruccions deien que a Alep, a Síria, havia de buscar un taxista àrab i després anar a Jerusalem. Abans això era un viatge increïblement llarg, durava gairebé tot un dia. A Jerusalem havia de trucar a un número i dir que era George Turner. Llavors em van dir que havia d’anar a la BBC i preguntar per Hanna Freund, amb la qual em vaig casar poc després. Malauradament va morir molt aviat, de càncer.

— Com és que un periodista nascut i criat a Hongria que havia emigrat a Anglaterra i que havia treballat a Istanbul i a Israel se’n va a Hollywood a treballar com a guionista?

— Havia de viure. No era gaire bo com a guionista, però ho volia intentar. Allà coneixia algunes persones i havia escrit, per exemple, un guió basat en *La muntanya màgica*, de Thomas Mann. Em van dir: “Estàs boig? Una pel·lícula que l’acció transcorre en un sanatori per a físics?” No cal dir que no el va voler ningú.

—I un dia es va trobar Alfred Hitchcock...

—Sí. Primer vaig col·laborar en *Jo confesso*, la nova versió d'un vell melodrama francès. El meu amic Montgomery Clift n'era el protagonista, un capellà que descobreix un assassinat i viu un conflicte perquè no vol violar el secret de confessió. Hitchcock es barallava molt amb Montgomery perquè es preparava molt a fons per a cada escena.

—Què li agradava de Hitchcock?

—Era una persona molt amable, però també molt tossut. Sempre duia un llibre d'esbossos molt elaborat de cada escena i insistia que s'havia de fer exactament així. No li agradava gaire treballar amb idees d'altres: en la segona pel·lícula en què vaig treballar, *North by Northwest* [*Perseguit per la mort*], no només vam mirar aquell camp de blat solitari de Kansas, sinó també un escorxador de Chicago. Jo estava fascinat per tota aquella successió de quaranta metres de màquines amb les quals es matava l'animal i se n'aprofitaven totes les parts. Només en quedaven els ulls. Vaig suggerir a Hitchcock que podríem esquarterar una persona amb aquelles màquines, és a dir, que al final només se'n veïessin els ulls. Però no en va voler saber res.

—No s'ha penedit de no haver-se quedat al cinema?

—No. No hi entenia gaire. Per exemple, la pel·lícula *Casablanca*, del director hongarès Mihali Kertész, que es feia dir Michael Curtiz, em va semblar molt dolenta, tot i que, com vaig descobrir molts anys després, era una obra mestra. Va ser un encert que després comencés a dirigir teatre.

—El 1986 van invitar-lo al BE, el prestigiós teatre de la RDA que aleshores dirigia Helene Weigel.

—Hi vaig estar tres setmanes i hi vaig veure el millor teatre de la meua vida. L'últim dia es va demanar als convidats estrangers que pugessin a l'escenari. Jo era l'últim. Tots van donar breument les gràcies, però davant meu hi havia Giorgio Strehler, que va fer un discurs de tres quarts d'hora, molt bonic i apassionat. Quan vaig acostar-me al micròfon vaig oblidar el petit full que duia a la mà i no vaig poder parlar ni durant mig minut. Llavors vaig estripar el full i em vaig po-

"Jo adorava Greta Garbo, era la millor actriu. No em va perdonar mai que la deixés per tornar amb la meua dona."

sar a plorar. L'endemà la Weigel em va dir que estava boig.

—Des del 1971 ha viscut a Alemanya i a Àustria. Sent rancúnia vers els alemanys després que els nazis matessin gran part de la seva família?

—Li he de confessar que no hi havia pensat mai. Per a mi no existeixen "els alemanys". Per a mi, tothom era en primer lloc una persona. Mai no he preguntat si era un nazi o no. No m'interessava. Però quan el 1932 vaig ser a Alemanya per primera vegada, amb divuit anys, i treballava a l'hotel Hessler de la Kantsstrasse, compartia habitació amb un altre noi de divuit anys que era un nazi fervent. Cada nit discutíem. Fa deu anys vivia a Viena i em va escriure. Vivia en un petit poble de l'oest d'Alemanya i em parlava dels seus dos fills, de la seva dona, però no va escriure ni una paraula sobre la guerra. El vaig convidar a venir a Viena, però no va acceptar la invitació. Vaig saber mitjançant una carta de la seva dona que havia mort tres setmanes després d'haver rebut la meua carta.

—El 1933 continuava treballant a l'hotel després que Hitler hagués pres el poder, abans que tornés a Budapest al maig. Tenia por dels nazis?

—No, potser perquè era ximple. Anava sovint a casa d'un amic del meu pare, el

professor Schnitzler, al barri de Grunewald. El seu fill era amic meu. Una vegada, com també vaig escriure a les meves memòries, vaig agafar el metro per a anar-hi, anava ben ple. Un home llegia el *Völkischer Beobachter* just davant meu i jo en llegia els anuncis breus. De sobte, l'home va retirar el diari i va cridar "Heil Hitler!". El cas és que jo no el vaig sentir bé i no el vaig entendre [en alemany, "heilen" vol dir "curar, guarir", i "heil" n'és l'imperatiu, de manera que Tabori va entendre "cura en Hitler"], i li vaig recomanar el professor Schnitzler, que era un metge molt bo i que podria curar aquell senyor Hitler.

—Això és tan terriblement estrany com moltes escenes de les seves obres. Existeix alguna mena de lema de la seva obra artística?

—Crec que també com a dramaturg continuo sent un traductor, i hi ha un refrany italià que diu que traduir és falsificar ["*traduttore, traditore*", literalment "traductor, traïdor"]. És cert. Sap? "*The rest is silence*" en alemany no és "la resta és silenci" sinó "la resta és calma".

Thomas Hüetlin i Wolfgang Höbel
© Der Spiegel - EL TEMPS
Traducció: David Egea